

FINANCIËEL VERSLAG

JAARVERSLAG

Natuurmonumenten

2017

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID 38

4.1 Financieel resultaat 2017	39
4.2 Beleggingsbeleid	43
4.3 Financiële positie in de afgelopen 5 jaar	43

5 JAARREKENING 46

5.1 Balans per 31 december 2017 (na verwerking van saldo van baten en lasten)	47
5.2 Staat van baten en lasten over het boekjaar 2017	49
5.3 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	52
5.4 Toelichting op de balans per 31 december 2017	55
5.5 Toelichting op de staat van baten en lasten over het boekjaar 2017	75
5.6 Overige toelichtingen	86
Overige gegevens 2017	90

6 BEGROTING 2018 EN FINANCIËEL MEERJARENPLAN 2019-2020 93

BIJLAGEN 97

Samenstelling bestuur en nevenfuncties bestuursleden	98
Samenstelling directie en nevenfuncties	99

2017

FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

4

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

4.1 Financieel resultaat 2017

Het financieel resultaat is in 2017, net zoals in 2016, sterk beïnvloed door de bestedingen aan de ontwikkeling van de eilandengroep Marker Wadden. In 2015 is een grote bijdrage van de Nationale PostcodeLoterij als bate verantwoord waarvan de bestedingen in 2015 en de daaropvolgende jaren plaatsvinden. Natuurmonumenten streeft naar een neutraal resultaat na mutatie van de bestemmingsreserves en bestemmingsfondsen.

Saldo van baten en lasten

Het saldo van baten en lasten is negatief voornamelijk als gevolg van uitgaven aan de realisatie van de Marker Wadden en het verwerven van Ontbrekende schakels. Het negatief saldo wordt volledig gedekt vanuit in het verleden gevormde reserves en fondsen in het eigen vermogen. Natuurmonumenten stuurt op het op niveau houden van de Reserve als bron van inkomsten. Onderstaand overzicht geeft de ontwikkeling aan van deze reserve.

Inkomsten en bestedingen (x€1miljoen)		Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Baten:				
Ra1	Baten van particulieren	32,5	31,2	33,7
Ra2	Baten van bedrijven	0,8	0,3	0,4
Ra3	Baten van loterijorganisaties	22,4	14,2	20,8
Ra4	Baten van subsidies van overheden	40,5	54,3	43,9
Ra5	Baten van andere organisaties zonder winststreven	0,7	0,5	1,5
	Som van de geworven baten	96,9	100,4	100,4
Rb1	Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1,1	1,1	1,0
Rb2	Overige baten	1,5	2,5	2,3
	Som van de baten	99,5	104,0	103,7
Lasten:				
Rc	Besteed aan de doelstellingen			
Rc1	Aankopen natuurgebieden	11,6	18,2	18,9
Rc2	Goed beheerder zijn	64,2	62,4	67,7
Rc3	Beweging zijn	23,4	19,5	21,9
		99,2	100,1	108,4
Rd	Wervingskosten			
Rd1	Kosten eigen fondsenwerving	6,4	6,6	7,1
Rd2	Kosten aandeel acties derden	0,1	0,5	0,5
Rd3	Kosten subsidies overheden	0,6	0,8	0,6
		7,1	7,9	8,2
Re	Beheer en administratie			
Re1	Kosten beheer en administratie	4,2	5,2	4,7
	Som van de lasten	110,6	113,2	121,3
	Saldo voor financiële baten en lasten	11,1 -	9,2 -	17,6 -
Rf	Saldo financiële baten en lasten	7,6	3,4	7,0
		3,5 -	5,8 -	10,6 -
Rg	Resultaat deelnemingen	-	-	-
	Saldo van baten en lasten	3,5 -	5,8 -	10,6 -

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

Reserve als bron van inkomsten (x€1 miljoen)

	2017	2016
Saldo per 01-01	167,6	168,3
Bestuursbesluiten vorming bestemmingsreserves	7,9 -	0,0
Wettelijke bestemmingsreserve vruchtgebruik nalatenschappen	0,8 -	0,0
Bestedingen bestemmingsreserves	5,1	3,0
Bestedingen minus toevoegingen bestemmingsfondsen	4,2	6,9
Resultaat boekjaar	3,5 -	10,6 -
	5,1	0,7 -
Beschikbaar per 31-12	164,8	167,6

De Reserve als bron van inkomsten stijgt als gevolg van een positief saldo baten en lasten na onttrekking bestemmingsfondsen en -reserves van €5,1 miljoen, maar daalt als gevolg van een reservering voor het Marken Wadden project van €6,2 miljoen en een reservering voor de ontwikkeling van de ENCI groeve van €1,7 miljoen (bestuursbesluiten).

Bestemmingsfondsen en reserves

Een deel van de bestedingen wordt gedekt uit hiervoor gevormde bestemmingsfondsen en reserves. De belangrijkste reserveringen betreffen de reservering voor aankoop natuurterreinen en de reservering voor de ontwikkeling van de eilandengroep Marken Wadden.

Voor de aankoop natuurterreinen is €2,2 miljoen onttrokken aan de bestemmingsreserve.

De kosten voor het project Marken Wadden worden geheel onttrokken aan de hiervoor gevormde bestemmingsreserve en -fonds. De kosten van het project kwamen uit op €13,6 miljoen in 2017 versus €7,7 miljoen in 2016.

Baten

De som van de baten is circa €4 miljoen lager dan de begroting en de realisatie over 2016.

De Baten van particulieren zijn hoger dan begroot door meer inkomsten uit contributies. Dit is vooral een gevolg van een contributieverhoging in 2017. In vergelijking met 2016 liggen de inkomsten lager, dit is een gevolg van eenmalige inkomsten door het uitbrengen van het natuurboek in 2016.

De Baten van loterijorganisaties zijn hoger dan begroot door een eenmalige inkomst voor het Marker Wadden project van de Nationale Postcode Loterij (€7,0 miljoen).

De Baten van subsidies van overheden bestaan uit exploitatiesubsidies, verwervingssubsidies en projectsubsidies. De realisatie is €13,8 miljoen lager dan de begroting. Het verschil met de begroting wordt vooral veroorzaakt door lagere verwervingssubsidies door minder aankopen van gronden. In 2016 waren de verwervingssubsidies licht hoger dan in 2017. De projectsubsidies waren eveneens

fors lager dan begroot en lager dan in 2016. Bij zowel de projectsubsidies als de verwervingssubsidies zijn ook de hierbij behorende lasten lager.

Lasten

De totale lasten zijn €2,6 miljoen lager dan begroot en €10,7 miljoen lager dan in 2016.

In vergelijking met de begroting is €6,6 miljoen minder geld uitgegeven aan aankoop natuurterreinen, ten opzichte van vorig jaar is hieraan €7,3 miljoen minder besteed. Tegenover deze lagere bestedingen staan lagere verwervingssubsidies.

De bestedingen aan de doelstelling Goed beheerder zijn zijn ten opzichte van budget hoger vooral omdat het project Marker Wadden niet was meegenomen in de begroting, omdat de uitgaven daaraan volledig door bestemmingsfonds en bestemmingsreserve worden gedekt.

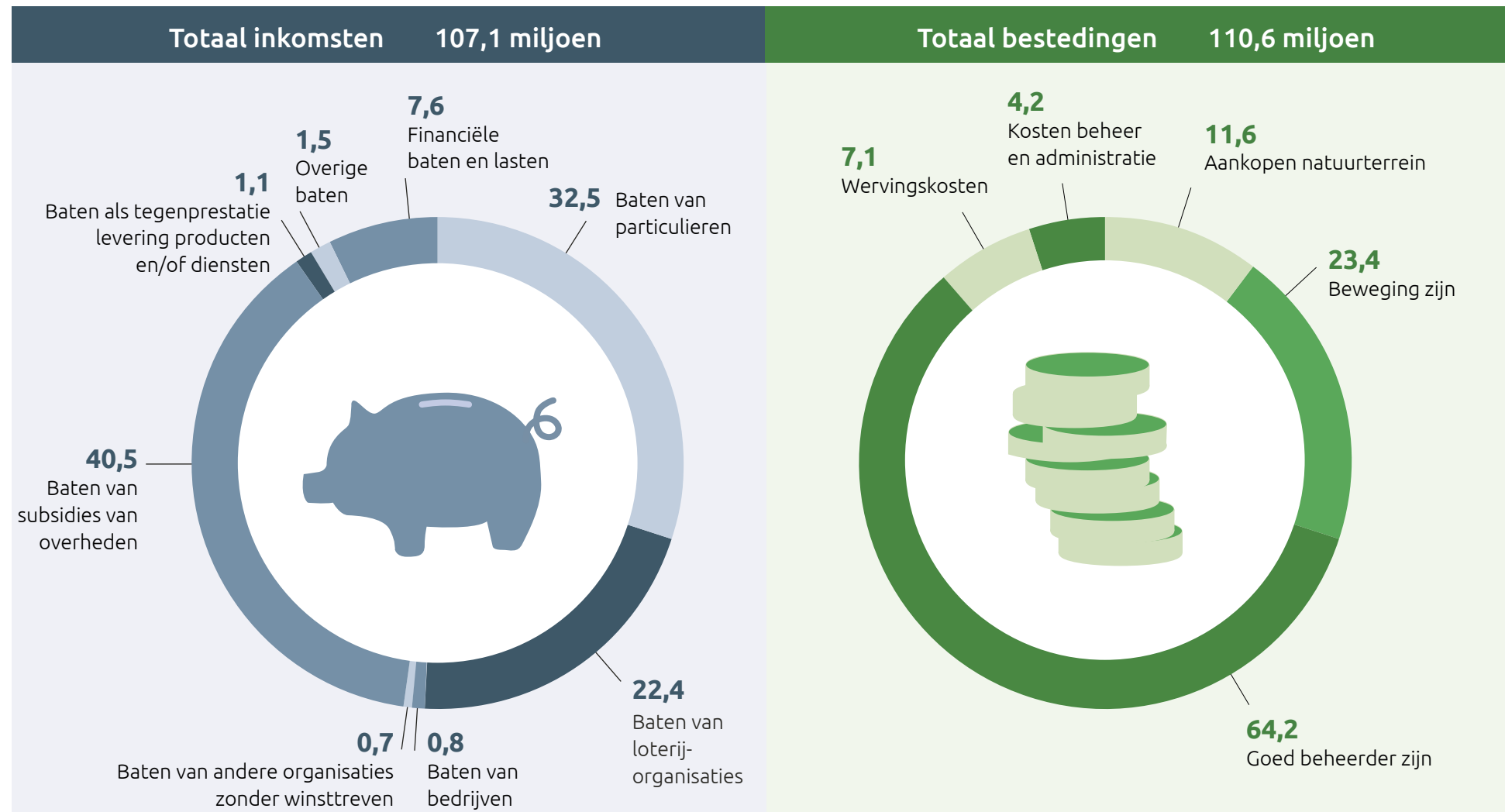
De bestedingen aan de doelstelling Beweging zijn zijn hoger dan de begroting en hoger dan de bestedingen

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

in 2016, vooral door een hogere personele inzet op deze hoofdlijn. Tevens zijn de afschrijvingen toegenomen door het in gebruik nemen van het nieuwe bezoekerscentrum Groot Speijck.

De wervingskosten bestaan grotendeels uit de kosten eigen fondsenwerving. De totale wervingskosten zijn 7,3% van de geworven baten. Dit is lager dan begroot en lager dan vorig jaar. De kosten Beheer en administratie zijn

lager dan vorig jaar, dit is voornamelijk een gevolg van een andere toerekening vanwege de in 2017 doorgevoerde reorganisatie.

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

Saldo financiële baten en lasten

De Baten uit beleggingen zijn als volgt te specificeren:

Baten uit beleggingen (x€1.000)	2017	2016	2015	2014	2013
Obligatierente incl hypotheke	939	2.276	2.450	3.045	3.707
Dividend	1.022	801	509	765	683
Gerealiseerd koersresultaat	23.608	109	1.346	1.458	2.097
Ongerealiseerd koersresultaat	17.658 -	4.086	9.786	9.119	4.032
Deposito's en liquide middelen	73 -	40 -	81 -	202	201
Bruto beleggingsresultaat	7.838	7.232	14.010	14.589	10.720
Kosten beleggingen	219	214	246	338	343
Netto beleggingsresultaat	7.619	7.018	13.764	14.251	10.377
Rendement beleggingen	4,3%	3,9%	7,1%	7,9%	5,9%

Gemiddeld rendement 2013-2017 in % 5,8%

Gemiddeld rendement 2013-2017 x€1.000 10.606

Het netto beleggingsresultaat is opgebouwd uit €6,3 miljoen Baten beleggingen voor structurele kosten en €1,3 miljoen incidentele baten.

Het gerealiseerd koersresultaat van €23,6 miljoen is grotendeels veroorzaakt door verkoop van de aandelenportefeuille in 2017 vanwege het anders inrichten van de aandelenportefeuille. Hiertegenover staat het terugnemen van de ongerealiseerde koersresultaten t/m 2016 van €21,0 miljoen. Het ongerealiseerd koersresultaat bestaat daarnaast uit €3,4 miljoen positief koersresultaat op effecten die eind 2017 nog in bezit zijn.

4.2 Beleggingsbeleid

Natuurmonumenten heeft haar beleggingsbeleid vastgelegd in een beleggingsstatuut. Dit beleggingsstatuut is voor het laatst in 2016 herzien.

Het hoofddoel van het beleggingsbeleid is het leveren van een bijdrage aan de exploitatiekosten, waarbij wordt gestreefd naar rendement-optimalisatie binnen een aanvaardbaar risicoprofiel. Het beleggingsbeleid is gericht op behoud van het vermogen en stabiliteit van het beleggingsresultaat. Natuurmonumenten streeft ernaar de beleggingsportefeuille op een duurzame en maatschappelijk verantwoorde wijze te beleggen.

Het beleggingsbeleid is mede gebaseerd op een Asset-and Liability Management (ALM) studie, voor het laatst uitgevoerd in 2015. Het doel van een dergelijke studie is om te bepalen welk beleggingsbeleid het best aansluit bij de benodigde financiering van de kernactiviteiten op korte en lange termijn. De bestuurscommissie Financiën bespreekt jaarlijks in hoeverre de geactualiseerde meerjarenverkenning aanleiding geeft tot bijstelling van het beleggingsbeleid. Deze commissie evalueert tenminste eens in de drie jaar het beleggingsstatuut en de beleggingsstrategie en kan ten behoeve daarvan een ALM-studie laten uitvoeren. In 2018 zal een nieuwe ALM-studie worden uitgevoerd.

Het vermogensbeheer wordt uitgevoerd door externe partijen vanwege hun professionaliteit en vanwege functiescheiding. Ter spreiding van het risico wordt het vermogensbeheer uitgevoerd door tenminste twee vermogensbeheerders die dienen te beschikken over een vergunning van de Autoriteit Financiële Markten (AFM).

De strategische beleggingsmix bestaat uit 30% Europese staatsobligaties, 35% Europese bedrijfsobligaties, 10% Nederlandse hypotheeklen en 25% wereldwijde aandelen. Daarnaast bestaat de mogelijkheid om een gedeelte van de portefeuille op bankdeposito's te plaatsen. Per categorie geldt een bandbreedte van +/- 5% met uitzondering van liquide middelen. Het gebruik van financiële derivaten zoals opties en futures is niet toegestaan.

De vermogensbeheerders letten bij hun selectie op het milieubeleid, governance en de sociale aspecten van de beleggingen. Hierover wordt op kwartaalbasis gerapporteerd. Daarbij worden beleggingen uitgesloten in bedrijven die voor meer dan 5% van hun activiteiten werkzaam zijn in de wapenindustrie, kernenergie, tabaksindustrie, gokindustrie, bonthandel en pornografie. Vervolgens wordt het principe 'best-in-class' gehanteerd bij de selectie van bedrijven.

Wat de aandelenportefeuille betreft belegt Natuurmonumenten bovendien bij voorkeur in ondernemingen die bijdragen aan duurzame energie, schone technologie en zuiver water en die een positieve impact hebben op klimaat en biodiversiteit.

4.3 Financiële positie in de afgelopen 5 jaar

Onderstaand zijn de balans en de baten en lasten van de afgelopen 5 jaar weergegeven. Het algemene beeld is dat de vereniging over een gezonde financiële huishouding beschikt. De balanspositie is sterk. Er is sprake van een sterke positie in reserves en fondsen, waardoor de continuïteit is gegarandeerd.

Uit de staat van baten en lasten blijkt een verscheidenheid aan bronnen van inkomsten. Om deze inkomstenbronnen op peil te houden moeten de nodige inspanningen worden verricht. De baten van subsidies van overheden vormen de grootste inkomstenbron. Van de overige inkomstenbronnen zijn de Baten van particulieren en de Baten van loterijorganisaties (nagenoeg geheel Nationale Postcode Loterij) de belangrijkste bronnen. Alle inkomstenbronnen zijn nodig om de kosten van de natuurdoeleinden te kunnen financieren, ook de beleggingsopbrengsten.

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

Balans van de afgelopen 5 jaar (x€1 miljoen)

	2017	2016	2015*	2014*	2013*
Activa					
Materiële vaste activa	32,2	33,6	32,7	31,1	29,0
Financiële vaste activa	2,5	2,6	3,1	3,4	3,6
Vorderingen, voorraden, liquide middelen	57,7	55,6	71,5	59,2	57,4
Beleggingen	176,6	191,6	193,5	191,7	189,2
Totaal activa	269,0	283,4	300,8	285,4	279,2
Ministerie EZK inzake leningen aankoopsubsidies	225,9	234,3	240,4	249,0	256,0
Passiva					
Reserve als bron van inkomsten	164,8	167,6	168,3	183,5	181,5
Overige bestemmingsreserves	29,1	25,6	28,6	8,4	5,2
Bestemmingsfondsen	14,7	18,8	25,7	12,8	12,7
	208,6	212,0	222,6	204,7	199,4
Voorzieningen	0,8	1,6			
Schulden	59,7	69,8	78,2	80,7	79,8
Totaal passiva	269,0	283,4	300,8	285,4	279,2
Ministerie EZK inzake leningen aankoopsubsidies	225,9	234,3	241,9	249,0	256,0

* geconsolideerde cijfers

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

Baten en lasten over de afgelopen 5 jaar (x€1 miljoen)

	2017	2016	2015*	2014*	2013*
Som van de geworven baten	96,9	100,4	106,2	94,5	95,9
Overige baten	2,6	3,3	4,5	5,6	4,8
Som van de baten	99,5	103,7	110,7	100,1	100,7
Besteed aan de doelstellingen	99,2	108,4	94,1	96,2	95,8
Wervingskosten	7,1	8,2	7,1	8,0	7,6
Beheer en administratie	4,2	4,7	5,3	4,9	4,6
Som van de lasten	110,6	121,3	106,6	109,1	108,0
Saldo voor financiële baten en lasten	11,1 -	17,6 -	4,2	9,0 -	7,3 -
Saldo financiële baten en lasten	7,6	7,0	13,8	14,3	10,4
Resultaat deelnemingen	3,5 -	10,6 -	17,9	5,3	3,1
	-	-	-	-	-
Saldo van baten en lasten	3,5 -	10,6 -	17,9	5,3	3,1
Mutatie doelbesteding t.o.v. voorgaand jaar	8,5% -	15,2%	2,1% -	0,4%	7,5%
Wervingskosten als % van de geworven baten	7,3%	8,2%	6,7%	8,5%	7,9%
Totale lasten als % van de totale baten	111,1%	117,0%	96,2%	109,0%	107,2%

*geconsolideerde cijfers

2017

JAARREKENING

5

Financieel verslag over de periode 1 januari t/m 31 december 2017

5.1 Balans per 31 december 2017 (na verwerking van saldo van baten en lasten)

Activa (x€1.000)		31-12-2017	31-12-2016
B1	Materiële vaste activa		
B1a	Natuurgebieden en opstallen	-	-
B1b	Ruilgronden	782	570
B1c	Niet aan de bedrijfsuitoefening dienstbaar	1.881	1.656
B1d	Gebouwen, inventaris en machines	29.530	31.333
		32.193	33.559
B2	Financiële vaste activa	2.507	2.640
B3	Vorraden	295	-
B4	Vorderingen	37.783	38.730
B5	Effecten en overige beleggingen	176.556	191.601
B6	Liquide middelen	19.668	16.828
	Totaal activa	269.003	283.357
B7	Ministerie EZK inzake leningen aankoopsubsidies		
	restant hoofdsom	-	-
	saldo lopende lening	224.505	232.789
		1.436	1.483

Passiva (x €1.000)		31-12-2017		31-12-2016	
B8	Reserves en fondsen				
	Bestemmingsreserves				
B8a	Reserve als bron van inkomsten	164.777		167.575	
B8b	Bestemmingsreserve invoeren meerjarenplan	252		280	
B8c	Bestemmingsreserve aankopen natuurterreinen	23.208		25.368	
B8d	Bestemmingsreserve nalatenschappen	790		-	
B8e	Bestemmingsreserve ENCI groeve	1.708		-	
B8f	Bestemmingsreserve Marker Wadden	3.191		-	
			193.926		193.223
B8	Fondsen				
B8g	Bestemmingsfondsen	14.651		18.812	
			14.651		18.812
			208.577		212.035
B9	Voorzieningen				
B9a	Reorganisatievoorziening		473		1.375
B9b	Voorziening jubileumuitkeringen		287		187
			760		1.562
B10	Schulden				
B10a	Langlopende schulden		4.219		2.592
B10b	Kortlopende schulden		55.448		67.169
			59.667		69.761
Totaal passiva			269.003		283.357
B11	Ministerie EZK inzake leningen aankoopsubsidies				
	restant hoofdsom		224.505		232.789
	saldo lopende lening		1.436		1.483

5.2 Staat van baten en lasten over het boekjaar 2017

(x€1.000)		Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Baten:				
Ra1	Baten van particulieren	32.467	31.150	33.695
Ra2	Baten van bedrijven	780	300	405
Ra3	Baten van loterijorganisaties	22.424	14.200	20.834
Ra4	Baten van subsidies van overheden	40.521	54.300	43.936
Ra5	Baten van andere organisaties zonder winststreven	664	450	1.539
Som van de geworven baten		96.856	100.400	100.408
Rb1	Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.122	1.100	1.007
Rb2	Overige baten	1.505	2.500	2.261
Som van de baten		99.483	104.000	103.676

5 JAARREKENING 2017

(x€1.000)		Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Lasten:				
Rc	Besteed aan de doelstellingen			
Rc1	Aankopen natuurgebieden	11.643	18.200	18.872
Rc2	Goed beheerder zijn	64.201	62.400	67.686
Rc3	Beweging zijn	23.357	19.500	21.868
		99.201	100.100	108.427
Rd	Wervingskosten			
Rd1	Kosten eigen fondsenwerving	6.444	6.600	7.141
Rd2	Kosten aandeel acties derden	86	500	496
Rd3	Kosten subsidies overheden	573	800	564
		7.103	7.900	8.201
Re	Beheer en administratie			
Re1	Kosten beheer en administratie	4.249	5.200	4.686
	Som van de lasten	110.553	113.200	121.314
	Saldo voor financiële baten en lasten	11.071 -	9.200 -	17.638 -
Rf	Saldo financiële baten en lasten	7.619	3.400	7.018
		3.451 -	5.800 -	10.620 -
Rg	Resultaat deelnemingen	6 -	-	24
	Saldo van baten en lasten	3.458 -	5.800 -	10.596 -

Bestemming resultaat (x€1.000)

Toegevoegd/onttrokken aan	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Reserve als bron van inkomsten	5.060	2.600 -	724 -
Bestemmingsreserve invoeren meerjarenplan	28 -	-	148 -
Bestemmingsreserve aankopen natuurterreinen	2.160 -	2.500 -	2.830 -
Bestemmingsreserve Marker Wadden	2.959 -	-	-
Bestemmingsreserve vruchtgebruik nalatenschappen	790	-	-
Bestemmingsfondsen	4.161 -	700 -	6.893 -
Totaal tekort	3.458 -	5.800 -	10.596 -

De bestemming van het resultaat 2017 voerde Natuurmonumenten uit conform het besluit van het bestuur.

Na de mutaties in de bestemmingsfondsen en bestemmingsreserves resteert uiteindelijk een positief saldo

van €5,1 miljoen dat is toegevoegd aan de Reserve als bron van inkomsten.

5.3 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

De jaarrekening van Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland te 's-Graveland is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, die uitgegeven zijn door de Raad voor de Jaarverslaggeving waaronder RJ 640 en RJ 650.

Stelselwijziging

Besloten is om met ingang van het boekjaar 2017 de jaarrekening op te stellen overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW. Deze wijziging heeft geen invloed op het resultaat 2017 en het vermogen per 1 januari 2017.

Geconsolideerde jaarrekening

Vereniging Natuurmonumenten staat aan het hoofd van een groep met de deelneming Houdstermaatschappij Natuurmonumenten B.V. met haar 100% deelnemingen Nevenactiviteiten Natuurmonumenten B.V. en Natuurmonumenten Natuurbegraven B.V.

De jaarrekening 2017 bevat geen geconsolideerde cijfers omdat de groepsdelen achterwege mogen blijven vanwege de verwaarloosbare betekenis van deze groepsdelen.

De jaarrekening 2016 toonde de geconsolideerde cijfers van de vereniging inclusief de cijfers van haar 100% deelnemingen. De vergelijkende cijfers zijn hierop aangepast.

De cijfers voor 2016 zijn, waar nodig, geherrubriceerd om vergelijkbaarheid met 2017 mogelijk te maken.

In 2017 heeft een juridische fusie van Vereniging Natuurmonumenten met de volgende vennootschappen plaatsgevonden: Beekvliet B.V., Frisia B.V., N.V. 't Geslagen Stuk', Maatschappij tot Exploitatie van Onroerende Goederen, B.V. Ontginningen der Erven Abraham Ledeboer, Beleggingsmaatschappij Roode Zee B.V. en Maatschappij tot Exploitatie van onroerende goederen "Eiland de Tien Gemeten" B.V. met haar 100% deelneming B.V. Koelhuis Delta.

Deze herstructurering is verwerkt op basis van de pooling of interest methode waardoor de vergelijkende cijfers 2016 de in 2017 gefuseerde deelnemingen bevatten.

De minderheidsdeelnemingen Consortium Grensmaas B.V. (33%) te Heel en Buitenleven Vakanties B.V. te Deventer (25% t/m 2016) zijn niet meegeconsolideerd.

Herziening RJ 650

De indeling van de Staat van Baten en Lasten is ten opzichte van het vorige verslagjaar gewijzigd op basis van de herziene Richtlijn voor de jaarverslaggeving RJ 650. Daarnaast is in tegenstelling tot voorgaande jaren de post nalatenschappen belast met vruchtgebruik tot waardering gebracht. Voor de hoogte van deze post is een bestemmingsreserve gevormd.

Waarderingsgrondslagen voor de balans

Alle activa en passiva zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij hieronder anders is vermeld.

B1a Natuurgebieden en opstallen

Gezien het bijzondere karakter van de activa natuurgebieden en daarop gelegen opstallen, worden verwervingen in het jaar van verwerving geheel afgeschreven naar nihil. We stoten deze gebieden en opstallen namelijk in principe niet meer af. Bovendien hebben de gebieden en opstallen in hun totaliteit geen of zelfs een negatieve opbrengstwaarde. Ook natuurgebieden en eventuele bijbehorende opstallen verkregen uit erfstellingen en legaten worden op nihil gewaardeerd.

B1b Ruilgronden

Deze worden gewaardeerd tegen de verkrijgingswaarde, onder aftrek van ontvangen subsidies en een voorziening voor waardedaling.

B1c Niet aan de bedrijfsuitoefening dienstbaar

Deze worden gewaardeerd tegen de verkrijgingswaarde, onder aftrek van ontvangen subsidies en een voorziening voor waardedaling.

B1d Bedrijfsgebouwen, inventaris en machines

Deze worden gewaardeerd op aanschafwaarde minus lineaire afschrijving naar tijdsgelang en indien van toepassing met bijzondere waardevermindering. Verkregen subsidies worden direct in mindering gebracht op de aanschafwaarde van de investeringen. De bedrijfsgebouwen worden in twintig jaar en inventarissen en machines worden in drie, zes of tien jaar afgeschreven.

B2 Financiële vaste activa

De deelnemingen waarin Vereniging Natuurmonumenten een meerderheidsbelang heeft, worden gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode (netto-vermogenswaarde).

De minderheidsdeelnemingen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs.

De leningen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, onder aftrek van een voorziening voor mogelijke oninbaarheid.

B3 Voorraden

De voorraden zijn gewaardeerd tegen kostprijs onder aftrek van een voorziening voor incourantheid.

B4 Vorderingen

De vorderingen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde of lagere actuele waarde.

De te verwachten maar nog niet ontvangen erfstellingen en legaten zijn vastgesteld aan de hand van betrouwbare berichtgevingen over de te verwachten ontvangsten.

De waardering is als volgt:

- onroerend goed: 70% van de getaxeerde of WOZ-waarde;
- effecten: 70% van de geldende beurswaarde;
- overige bezittingen minus schulden: 100% van de waarde verstrekt door de executeur.

Nalatenschappen die belast zijn met vruchtgebruik worden gewaardeerd als de vruchtgebruiker niet mag interen, vervreemden of beleggen. Bij de waardering van deze nalatenschappen wordt rekening gehouden met de leeftijd van de vruchtgebruiker.

B5 Effecten en overige beleggingen

De aandelen en obligaties worden gewaardeerd tegen de beurskoers per balansdatum. De gerealiseerde en onge-realiseerde waardeverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

De overige tegoeden bij banken bevatten liquide middelen die binnen het mandaat van de vermogensbeheerders kunnen worden aangehouden. Deze worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

De overige beleggingen bestaan uit leningen u/g. Deze zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, onder aftrek van een voorziening voor mogelijke oninbaarheid.

B6 Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden.

Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

B7 Ministerie van EZK inzake leningen aankoopsubsidies

Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen ontvangen van de provincies jaarlijks subsidie voor het verwerven van natuurgebieden.

Natuurmonumenten heeft van 2004 t/m 2011 leningen bij het Nationaal Groenfonds afgesloten ter financiering van deze subsidies. Dit op basis van een overeenkomst tussen Natuurmonumenten, de provincies, het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en de Landschappen.

Met het toewijzen van subsidies aan Natuurmonumenten en de Landschappen bepalen de provincies de bestemming van deze geleende gelden.

EZK voldoet voor Natuurmonumenten alle rente- en aflossingsverplichtingen op de leningen. Ook is vastgelegd

dat de minister van EZK Natuurmonumenten vrijwaart van alle claims van derden.

Gezien bovenstaande bepalingen worden de leningen en de daartegenover staande vordering op EZK voor rente en aflossing, wel afzonderlijk onderaan op de balans vermeld (aan de debetzijde en aan de creditzijde) maar niet in de balanstelling opgenomen.

Sinds 2011 zijn er geen nieuwe leningen aangegaan vanwege de beëindiging van deze subsidieregeling.

B9 Voorzieningen

De hieronder opgenomen reorganisatievoorziening is berekend op nominale waarde op basis van inschattingen van de nog te maken kosten voornamelijk in verband met het sociaal plan.

Bij het vaststellen van de voorziening jubileumuitkeringen wordt rekening gehouden met de volgende elementen:

- de personeelsleden waarop de regeling van toepassing is;
- de geschatte kans dat personeel in aanmerking komt voor de uitkering;
- de leeftijden, de salarissen en de levenskansen van de in de berekening betrokken personeelsleden;
- de hoogte van de uitkeringen;
- een rentevoet van 3% voor de berekening van de contante waarde.

B10a Langlopende schulden

Hieronder worden de schulden opgenomen die een looptijd hebben van langer dan één jaar.

B10b Kortlopende schulden

De kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan één jaar.

B11 Ministerie van EZK inzake leningen aankoopsubsidies

Zie hiervoor de toelichting onder B7.

Grondslagen voor de staat van baten en lasten

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben.

Ra1 Baten van particulieren

De baten van particulieren worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd.

De baten uit nalatenschappen worden verantwoord in het boekjaar waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Ra3 Baten van loterijorganisaties

Baten van loterijorganisaties worden verwerkt in het jaar waarin de bate is ontvangen, definitief is toegezegd of waarin zekerheid is verkregen over de besteding van de ontvangen gelden.

Ra4 Baten van subsidies van overheden

Subsidiebaten voor verwervingen en projecten en de daarmee samenhangende lasten worden verantwoord naar rato van de voortgang. De voortgang van het project of de verwerving wordt bepaald aan de hand van de hiervoor gemaakte kosten.

De ontvangen overheidssubsidies voor de exploitatie en beheer natuurterreinen worden nagenoeg in alle gevallen vastgesteld voor periodes van zes jaar. Deze subsidies worden elk kalenderjaar voor 1/6 in de staat van baten en lasten verwerkt.

Rc Besteed aan de doelstellingen

Vereniging Natuurmonumenten heeft als doel het veiligstellen van de natuur in Nederland in al haar verschijningsvormen. Dit doen we door:

- aankopen van natuurgebieden;
- goed beheerder zijn;
- beweging zijn.

Rd Wervingskosten

Deze post bestaat grotendeels uit Kosten eigen fondsenwerving (Rd1). Deze post is opgebouwd uit kosten voor ledenwerving en fondsenwervende acties.

5.4 Toelichting op de balans per 31 december 2017

B1a Natuurgebieden en opstallen

Zoals in de grondslagen is vermeld, worden de natuurgebieden en bijbehorende opstallen, gezien het bijzondere karakter, op nihil gewaardeerd.

	2017	2016
Boekwaarde per 01-01	-	-
Verwervingskosten natuurterreinen en opstallen	11.643	18.872
Af: subsidies voor verwervingen	5.426 -	6.187 -
niet gesubsidieerd deel ten laste van boekjaar	6.217 -	12.685 -
Boekwaarde per 31-12	-	-

De niet gesubsidieerde verwervingskosten bedroegen €6,2 miljoen. Dit bedrag werd voor €0,4 miljoen gefinancierd door specifieke ontvangen giften, erfstellingen en doorbelastingen aan derden. Van het resterende bedrag van €5,8 miljoen is €2,6 miljoen voor ontbrekende schakels en Meer Maas ten laste van de Bestemmingsreserve aankopen natuurterreinen gebracht en €1,2 miljoen ten laste van het Bestemmingsfonds Aankopen natuurterreinen. Het restant eigen middelen van €2,0 miljoen kwam ten laste van de begroting 2017 (begroot op €2 miljoen).

De totale aanschaffingswaarde minus ontvangen subsidies, giften en acties derden bedraagt ca. €163 miljoen.

B1b Ruilgronden (x€1.000)

	2017	2016
Boekwaarde per 01-01	570	675
Bij: aanschaf uit te ruilen gronden	210	-
Bij: mutatie voorziening	2	5
Af: verkocht/geruild	-	110 -
Boekwaarde per 31-12	782	570
Aanschaffingswaarde	858	648
Af: voorziening	76 -	78 -
Boekwaarde per 31-12	782	570

Natuurmonumenten heeft gronden in bezit die kunnen worden geruild met te verwerven natuurgebieden binnen het Natuur Netwerk Nederland. De verwerving van die natuurgebieden kan daardoor worden bespoedigd. Deze ruilgronden liggen veelal buiten het Natuur Netwerk. Het is de bedoeling dat de gehele portefeuille van de ruilgronden de komende jaren wordt afgebouwd. Het tempo van uitruilen is afhankelijk van de grondmarkt en van landinrichtingsprocessen.

B1c Niet aan de bedrijfsuitoefening dienstbaar (x€1.000)

	2017	2016
Boekwaarde per 01-01	1.656	821
Bij: aanschaf gebouwen	225	835
Boekwaarde per 31-12	1.881	1.656
Aanschaffingswaarde	2.101	1.876
Af: voorziening	220 -	220 -
Boekwaarde per 31-12	1.881	1.656

Onder deze post zijn gebouwen opgenomen die zijn aangekocht met de intentie om deze op korte termijn weer te verkopen.

B1d Bedrijfsgebouwen, inventaris en machines (x€1.000)

	2017	2016
Boekwaarde per 01-01	31.333	31.158
Bij: aanschaffingen	2.610	3.528
Af: desinvesteringen	217 -	227 -
Af: afschrijvingen	4.196 -	3.126 -
Boekwaarde per 31-12	29.530	31.333
Aanschaffingswaarde	50.231	50.917
Af: afschrijvingen	20.701 -	19.584 -
Boekwaarde per 31-12	29.530	31.333

De investeringen bedroegen €2,6 miljoen. In 2017 investeerde Natuurmonumenten, na aftrek van de betreffende subsidies, voor €1,4 miljoen in bedrijfsgebouwen. Daarnaast is ook geïnvesteerd in inventarissen en ICT systemen voor €0,8 miljoen en in machines en installaties voor €0,4 miljoen. De desinvesteringen betreffen voornamelijk buiten gebruikstellingen van ICT systemen. De boekwaarde van de gebouwen, inventaris en machines is te splitsen in €20,6 miljoen bedrijfsgebouwen, €6,9 miljoen inventarissen en ICT systemen en €2,0 miljoen machines en installaties.

De post bedrijfsgebouwen en inventaris bestaat deels uit activa ten behoeve van de doelstellingen (bijvoorbeeld bezoekerscentra) en deels ten behoeve van de bedrijfsvoering (bijvoorbeeld beheerkantoren). De ICT systemen zijn voor de bedrijfsvoering en de machines en installaties worden aangewend voor de doelstellingen.

B2 Financiële vaste activa

	2017	2016
Deelnemingen in groepsmaatschappijen	-	-
Overige deelnemingen	193	194
Subsidies verwervingen	2.132	2.284
Leningen	183	162
Boekwaarde per 31-12	2.507	2.640

De post Deelnemingen in groepsmaatschappijen betreft de 100% deelneming in Houdstermaatschappij Natuurmonumenten B.V. te 's-Graveland. De deelneming Stichting Participaties Natuurmonumenten is in 2017 geliquideerd waarbij Vereniging Natuurmonumenten de aandelen van Houdstermaatschappij Natuurmonumenten B.V. heeft overgenomen.

Ter grootte van het negatieve eigen vermogen is een voorziening gevormd die in mindering is gebracht op de rekening-courant vordering.

Het verloop is als volgt:

	2017	2016
Stand per 01-01	131 -	155 -
Resultaat deelneming	6 -	24
Liquidatie deelneming	34 -	-
Stand per 31-12	171 -	131 -
Voorziening in mindering op vorderingen	171	131
Boekwaarde per 31-12	-	-

De post Overige deelnemingen bestaat uit de 33% deelneming in Grensmaas Consortium B.V. te Heel. Het eigen vermogen van deze deelneming is per 31 december 2016 €380.931 en het resultaat over 2016 bedroeg €3.058 negatief.

De 25% deelneming in Buitenleven Vakanties B.V. te Deventer is in 2017 overgedragen aan Houdstermaatschappij Natuurmonumenten B.V.

B3 Voorraden

De voorraden van €0,3 miljoen betreffen de voorraden hout en biomassa.

B4 Vorderingen (x€1.000)

	2017	2016
Subsidies exploitatie	14.880	17.455
Subsidies verwervingen	3.942	4.203
Subsidies projecten	6.597	6.077
Debiteuren	4.910	4.518
Nalatenschappen	5.277	3.759
Rekeningen-courant deelnemingen	322	264
Obligatierente	218	219
Overige vorderingen	1.059	1.585
Overlopende activa	579	650
Boekwaarde per 31-12	37.783	38.730

Van de vorderingen uit nalatenschappen heeft €0,8 betrekking op nalatenschappen die belast zijn met vruchtgebruik.

Deze nalatenschappen hebben een looptijd langer dan 1 jaar.

De vordering Subsidies exploitatie betreft de subsidie voor 2017 die op basis van de meerjarige beschikkingen over 2017 achteraf zullen worden ontvangen.

De vorderingen Subsidies verwervingen en Subsidies projecten bevatten de betreffende subsidies minus de ontvangen voorschotten daarop.

B5 Effecten en overige beleggingen (x€1.000)

	2017		2016	
Aandelen:				
- Ter beurse genoteerd	53.591		54.456	
- Niet ter beurse genoteerd	311		307	
Staatsobligaties	53.902		54.763	
Bedrijfsobligaties	16.736		16.716	
Hypotheekfondsen	69.050		67.244	
	22.264		22.128	
Totaal effecten		161.953		160.851
Overige tegoeden bij banken	14.224		30.439	
Overige beleggingen	379		311	
Totaal overige beleggingen		14.603		30.750
Totaal beleggingen		176.556		191.601

In 2017 zijn de in 2016 afgeloste staatsobligaties grotendeels aangewend om het bankkrediet te verlagen.

Verloopoverzicht 2017 per categorie (x€1.000)

	Aandelen	Staatsobligaties	Bedrijfs- obligatiefondsen	Hypotheken	Banktegoeden en overige
Stand 01-01	54.763	16.716	67.244	22.128	30.750
Aankopen -/- verkopen	4.850 -	-	-	-	16.146 -
Bij/Af: Koersresultaten	3.989	20	1.806	136	-
Stand 31-12	53.902	16.736	69.050	22.264	14.603
Stand 31-12 in %	30,5%	9,5%	39,1%	12,6%	8,3%
(stand 01-01 in %)	28,6%	8,7%	35,1%	11,5%	16,0%

B6 Liquide middelen

Van de liquide middelen staat een bedrag van €16,6 niet ter vrije beschikking. Hierin is begrepen de verwervingssubsidie voor gronden aan de Maas van €9,0 miljoen die is gestald bij het Nationaal Groenfonds. Dit bedrag is tevens opgenomen onder de Kortlopende schulden. Ook is hierin begrepen €5,9 miljoen voor het Bestemmingsfonds Marker Wadden dat eveneens bij het Nationaal Groenfonds is gestald.

B7 Ministerie EZK inzake lening aankoopsubsidies

Een toelichting op deze post is opgenomen onder B11, de toelichting op de lening ter financiering van aankoopsubsidies, aan de creditzijde van de balans.

B8a Reserve als bron van inkomsten (x€1.000)

	2017		2016	
Saldo per 01-01		167.575		168.300
Bestuursbesluiten vorming bestemmingsreserves		7.858 -		-
Wettelijke bestemmingsreserve vruchtgebruik nalatenschappen	790 -		-	
Bestedingen bestemmingsreserves	5.147		2.978	
Bestedingen minus toevoegingen bestemmingsfondsen	4.161		6.893	
Resultaat boekjaar	3.458 -		10.596 -	
		5.060		725 -
Beschikbaar per 31-12		164.777		167.575

Beschermen van natuur in Nederland kost geld, nu en later. Om te kunnen garanderen dat Natuurmonumenten haar natuurgebieden ook in de verre toekomst behoudt en beschermt, is een inkomstenbron nodig die een deel van de jaarlijkse exploitatiekosten dekt. Hiervoor gebruikt Natuurmonumenten het jaarlijkse rendement op de beleggingen.

Om stabiliteit te hebben in de exploitatie van de natuurgebieden wordt de bijdrage uit de Reserve als bron van inkomsten aan de staat van baten en lasten van de vereniging jaarlijks bepaald op basis van een flexibele staffel (hoe lager de waarde van de effecten en overige beleggingen, hoe lager het bedrag dat beschikbaar wordt

gesteld aan de staat van baten en lasten). Het verschil tussen het werkelijke rendement en de vastgestelde bijdrage aan de exploitatierekening komt ten gunste aan of ten laste van de Reserve als bron van inkomsten.

De reserve is in de loop der jaren gevormd door toevoeging van grote extra bijzondere ontvangsten uit vooral erfstellingen en beleggingsopbrengsten.

De reserve is ook een buffer voor jaren met mogelijk tegenvallende inkomsten. De reserve stelt Natuurmonumenten in staat vast te houden aan natuurbescherming als kerndoelstelling. Alleen met een reserve kunnen we het beheren en behouden van natuur ook voor volgende generaties garanderen.

Als gevolg van deze lange termijn doelstelling is er voor gekozen om, naast de Reserve als bron van inkomsten, geen afzonderlijke continuïteitsreserve (CBF-definitie) in de balans op te nemen. De in de Reserve als bron van inkomsten opgenomen continuïteitsreserve bedraagt €91,0 miljoen.

Na de mutaties in alle bestemmingsfondsen en bestemmingsreserves resteert uiteindelijk een positief saldo van €5,1 miljoen dat is toegevoegd aan de Reserve als bron van inkomsten.

B8b Bestemmingsreserve invoeren meerjarenplan (x€1.000)

Deze bestemmingsreserve is gevormd om de kosten op te vangen die gepaard gaan met de invoering van het meerjarenplan van Natuurmonumenten.

	2017	2016
Beschikbaar per 01-01	280	428
Af: bestedingen	28 -	148 -
Beschikbaar per 31-12	252	280

B8c Bestemmingsreserve aankopen natuurterreinen (x€1.000)

Het bestuur van Natuurmonumenten heeft besloten om in te zetten op de verwerving van de zgn. 98 ontbrekende schakels om het Nationaal Natuur Netwerk te dichtten. Hiervoor is een bestemmingsreserve gevormd. Om deze eigen bijdrage te kunnen financieren heeft het bestuur in 2015 besloten om een deel van de Reserve als bron van inkomsten hiervoor beschikbaar te stellen. Daarnaast is besloten om de verkoopopbrengsten van hectares en kleigronden in te zetten voor grondaankopen langs de Maas.

	2017	2016
Beschikbaar per 01-01	25.368	28.198
Af: eigen middelen ontbrekende schakels en Meer Maas	2.160 -	2.830 -
Beschikbaar per 31-12	23.208	25.368

B8d Bestemmingsreserve nalatenschappen (x€1.000)

	2017	2016
Beschikbaar per 01-01	-	-
Bij: dotatie	790	-
Beschikbaar per 31-12	790	-

Dit betreft een wettelijke reserve die is gevormd wegens het waarderen van nalatenschappen met vruchtgebruik ter grootte van de vordering.

B8e Bestemmingsreserve ENCI groeve (x€1.000)

	2017	2016
Beschikbaar per 01-01	-	-
Bij: dotatie	1.708	-
Beschikbaar per 31-12	1.708	-

Het bestuur heeft in 2017 besloten om een deel van de Reserve als bron van inkomsten beschikbaar te stellen voor het bekostigen van beheer van en het treffen van noodzakelijke bezoekersvoorzieningen in de ENCI groeve. Deze reserve is gevormd ter financiering van het onderhoud en de exploitatie van de ENCI groeve op basis van in het verleden gemaakte afspraken met de provincie Limburg.

B8f Bestemmingsreserve Marker Wadden (x€1.000)

	2017	2016
Beschikbaar per 01-01	-	-
Bij: dotatie	6.150	-
Af: bestedingen	2.959 -	-
Beschikbaar per 31-12	3.191	-

Het bestuur heeft in 2017 besloten om een deel van de Reserve als bron van inkomsten beschikbaar te stellen voor de verdere ontwikkeling van Marker Wadden. Hiervan is een deel in 2017 besteed.

B8g Bestemmingsfondsen (x€1.000)

	2017	2016
Beschikbaar per 01-01	18.812	25.705
Bij: giften en acties derden	9.732	3.255
Bij: beleggingsresultaat	214	225
Af: bestedingen	14.106 -	10.373 -
Beschikbaar per 31-12	14.651	18.812

Specificatie:	Saldo 01-01-2017	Besteding in 2017	Toevoeging in 2017	Saldo 31-12-2017
Fonds Marker Wadden	5.992	10.620	7.925	3.297
Fonds mr. C.G.J.B. Henny	766	634	33	165
Fonds Aankopen natuurterreinen	1.583	1.423	1.575	1.734
Fonds Wijde Blik	1.423	103	61	1.381
Fonds Acquoy-Nairac	1.244	110	53	1.187
Fonds Nieuwkoopse Plassen	175	8	8	175
Bomenfonds	163	8	20	175
Fondsen op naam	1.369	120	99	1.348
Fonds overige donaties	6.097	1.081	172	5.189
	18.812	14.106	9.945	14.651

Aan deze fondsen zijn de ultimo boekjaar nog niet bestede giften en donaties, alsmede de beleggingsopbrengsten van 2017 toegevoegd en zijn de bestedingen van in voorgaande jaren toegevoegde giften en donaties onttrokken. De doelstelling van de bestemmingsfondsen is door derden bepaald. Daarbij is in enkele gevallen ook bepaald dat de hoofdsom in stand moet blijven en dat alleen het verkregen rendement mag worden besteed.

In de onderstaande tabel wordt onderscheid gemaakt tussen de hoofdsommen die in stand moeten blijven en het bedrag dat kan worden besteed.

	Hoofdsom	Beschikbaar voor besteding	Saldo 31-12-2017
Fonds Marker Wadden	-	3.297	3.297
Fonds mr. C.G.J.B. Henny	-	165	165
Fonds Aankopen natuurterreinen	-	1.734	1.734
Fonds Wijde Blik	1.236	145	1.381
Fonds Acquoy-Nairac	-	1.187	1.187
Fonds Nieuwkoopse Plassen	175	0	175
Bomenfonds	26	149	175
Fondsen op naam	602	746	1.348
Fonds overige donaties	-	5.189	5.189
	2.039	12.612	14.651

Fonds Marker Wadden

Dit fonds heeft Natuurmonumenten verkregen dankzij een bijdrage van €15 miljoen van de Nationale Postcode Loterij voor de realisatie van eilanden in het Markermeer. In 2016 is de uitvoering begonnen. In 2017 is een extra bijdrage van de Nationale Postcode Loterij van €7,0 miljoen ontvangen en is tevens €0,9 miljoen van diverse bedrijven, stichtingen en foundations ontvangen. De uitgaven in 2017 bedroegen €10,6 miljoen.

Fonds mr. C.G.J.B. Henny

Dit fonds heeft Natuurmonumenten verkregen dankzij testamentaire beschikkingen en moet worden besteed aan liefst één van de projecten van Natuurmonumenten. In 2017 is het rendement toegevoegd en is het fonds is ingezet voor de organisatiekosten van Natuurmonumenten voor het Marker Wadden project.

Fonds Aankopen natuurterreinen

In 2017 is €1,4 miljoen aan niet-gesubsidieerde verwervingskosten natuurterreinen ten laste van dit fonds gebracht en is €1,6 miljoen toegevoegd uit diverse fondsenwervende acties.

Fonds Wijde Blik

Dit fonds wordt gevormd door een subsidie van de provincie Noord-Holland en is bestemd voor de oeververdediging van de waterplas De Wijde Blik. In 2017 is het rendement toegevoegd en zijn de kosten voor de oeververdediging ten laste van het fonds gebracht.

Fonds Acquoy-Nairac

Dit fonds dient te worden aangewend voor cultuurhistorische doeleinden. In 2017 zijn kosten voor restauratie van enkele cultuurhistorische objecten ten laste van het fonds gebracht.

Fonds Nieuwkoopse Plassen

Van dit fonds gebruikt Natuurmonumenten de jaarlijkse beleggingsopbrengsten voor de financiering van het beheer in de Nieuwkoopse Plassen.

Bomenfonds

Via Boomcadeau kan er worden bijgedragen aan het planten van bomen op diverse locaties.

Fondsen op naam

Hieronder zijn opgenomen: Fons Stichting Tentink Antink, Het Kievitsbloem Fonds, Fonds Martin van Gent Project, Van Tienhoven Studiefonds, Fonds Antoon Cabout, Everwijn Arntzenfonds en het Ginko Fonds. De fondsen hebben verschillende bestedingsdoeleinden en –voorwaarden.

In 2017 is het Fonds Martin van Gent Project aangewend voor de realisatie van natuurspeelplaatsen.

Fonds overige donaties (x€1.000)

	Saldo 01-01-2017	Besteding in 2017	Toevoeging in 2017	Saldo 31-12-2017
Nationale Postcode Loterij Velperwaard	666	161	-	505
Nationale Postcode Loterij Eerde	910	34	-	877
Nationale Postcode Loterij Natuur toegankelijk voor iedereen	1.924	224	-	1.700
Droomfonds Haringvliet	290	75	-	214
Beheer Schieveen/Ackerdijkse Plassen	123	-	-	123
Beekbergerwoud	152	-	-	152
Energieprojecten Nuon	210	36	-	174
Bouwwerken	508	-	70	578
Overige	1.315	551	102	866
	6.097	1.081	172	5.189

Het Fonds overige donaties wordt gevoed met de opbrengst uit eigen wervingsacties voor natuurbeheerprojecten en door ontvangen giften en donaties voor een specifiek doel. De gemaakte kosten van deze specifieke doelen komen ten laste van dit fonds.

5 JAARREKENING 2017

B9a Reorganisatievoorziening (x€1.000)

Dit betreft een in 2016 gevormde voorziening voor kosten die betrekking hebben op de per 1 oktober 2016 doorgevoerde reorganisatie.

	2017	2016
Stand per 01-01	1.375	-
Bij: dotatie	-	1.375
Af: bestedingen	902 -	-
Stand per 31-12	473	1.375

B9b Voorziening jubileumuitkeringen (x€1.000)

Werknemers hebben gedurende hun dienstverband recht op een aantal jubileumuitkeringen. Hiervoor is een voorziening jubileumuitkeringen gevormd.

	2017	2016
Stand per 01-01	187	187
Bij: dotatie	133	-
Af: bestedingen	33 -	-
Stand per 31-12	287	187

B10a Langlopende schulden (x€1.000)

	2017	2016
Saldo per 01-01	2.592	3.327
Ontvangen leningen	1.811	-
Af: aflossingen	184 -	736 -
Beschikbaar per 31-12	4.219	2.592

Deze post verantwoordt leningen met een looptijd langer dan één jaar die zijn afgesloten voor het verwerven van natuurgebieden en het realiseren van restauratieprojecten. De gemiddelde rente bedroeg 3,6% in 2017 (2016: 3,7%). Het deel met een looptijd langer dan 5 jaar bedraagt €2,1 miljoen.

In 2017 is een afkoopsom van €1,3 miljoen ontvangen voor de aankoop en inrichting van het gebied de Mheenlanden te Harderwijk. Hiervan is in 2017 €0,1 miljoen in 2017 besteed, de resterende hoofdsom bedraagt ultimo 2017 €1,2 miljoen.

B10b Kortlopende schulden (x€1.000)

	2017	2016
Crediteuren	10.495	11.876
Vooruitontvangen subsidies aankopen natuurterreinen	11.186	11.465
Vooruitontvangen subsidies projecten	9.867	10.466
Vooruitontvangen contributies volgend jaar	8.697	9.251
Rekening-courant banken	-	7.711
Rekening-courant deelnemingen	-	-
Niet-opgenomen vakantiedagen en vakantiegeld werknemers	6.117	6.652
Lopende verplichtingen projecten en verwervingen	3.022	1.992
Pensioenpremies	450	426
Loonheffing en premies sociale verzekeringen	1.230	1.025
Omzetbelasting	410	223
Aflossingsverplichting langlopende leningen	555	519
Overige schulden	3.039	4.984
Overlopende passiva	380	580
	55.448	67.169

De vooruit ontvangen subsidies op projecten en aankopen natuurterreinen betreffen ontvangen subsidievoorschotten op de lopende, nog niet afgeronde projecten en aankopen. De besteding zal in de komende jaren plaatsvinden.

De vooruitontvangen contributies volgend jaar zijn de in 2017 geïnde contributies voor het jaar 2018.

Het verschuldigd bedrag in rekening-courant banken betreft o.a. de voorfinanciering van de te vorderen subsidies verwervingen ontbrekende schakels van €6,7 miljoen. In 2017 is de bankschuld afgelost door de verkoop van obligaties.

B11 Ministerie van EZK inzake leningen aankoopsubsidies (x€1.000)

Stand leningen per 01-01-2017	232.789
Af: aflossing in 2017, gefinancierd door het ministerie van EZK	8.284 -
Stand per 31-12-2017: lening Groenfonds/vordering Min EZK	224.505
Verloop nog toe te wijzen subsidies:	
Stand per 01-01-2017	1.483
Bij: storting door min EZK voor rente en aflossing	14.852
ontvangen rente op het uitstaande bedrag	-
Af: subsidies voor Natuurmonumenten en de Landschappen	-
betaling kosten Groenfonds en Natuurmonumenten	37 -
betaling rente en aflossing aan het Groenfonds	14.862 -
Stand per 31-12-2017 van nog toe te wijzen subsidies	1.436

Niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen

Lopende projecten

Per balansdatum bedroeg het nog niet bestede budget voor het project Marker Wadden €6,5 miljoen.

Dit bedrag is gedekt door een bestemmingsreserve en het bestemmingsfonds Marker Wadden.

Daarnaast zijn voor per balansdatum nog lopende projecten uitvoeringscontracten aangegaan. De hiervoor benodigde eigen middelen zijn opgenomen in de meerjarenbegroting.

Verstrekte zekerheden

Bij de bank geldt een kredietfaciliteit van maximaal €20,5 miljoen, waarvan €5 miljoen voor de voorfinanciering van te ontvangen subsidiegelden voor grondaankopen.

Daarnaast geldt een obligo-limiet van €0,5 miljoen.

De volgende zekerheden zijn afgegeven:

- Verklaring waarin wordt aangegeven geen zekerheden aan andere financiers te verstrekken of activa met hypotheek of andere goederenrechtelijke rechten te belasten
- verpanding van vorderingen.

Voor de leningen bij het Nationaal Groenfonds gelden de volgende zekerheden:

- Recht van eerste hypotheek op de met de leningen gefinancierde gronden
- Verpanding van alle rechten en acties voortvloeiende uit huur- en pachtovereenkomsten die het onderpand betreffen
- Verpanding van alle rechten en acties tegenover derden

Leaseverplichtingen

Voor de bedrijfsauto's ten behoeve van het terreinbeheer zijn leasecontracten aangegaan met een looptijd van maximaal 6 jaar. Per balansdatum bedraagt de leaseverplichting voor het komende jaar €0,7 miljoen en voor de jaren 2019 t/m 2022 in totaal €1,4 miljoen.

5.5 Toelichting op de staat van baten en lasten over het boekjaar 2017

Ra1 Baten van Particulieren

	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Contributies van leden	19.052	18.900	18.148
Erfstellingen en legaten	8.682	8.300	8.776
Fondsenwervende acties	2.486	2.500	3.297
Collectes	703	750	719
Overige giften en donaties	1.544	700	2.754
	32.467	31.150	33.695

De contributie-inkomsten kwamen in 2017 uit op €19,1 miljoen. Dit is €0,2 miljoen hoger dan de begroting, vooral door een hogere contributiebijdrage per lid. Het aantal leden en donateurs daalde van 719.802 (ultimo 2016) naar 706.274 (ultimo 2017).

Erfstellingen en legaten (x€1.000)

	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Erfstellingen en legaten	7.892	8.300	8.776
Nalatenschappen belast met vruchtgebruik	790	-	-
	8.682	8.300	8.776

De bate uit over 2017 van €7,9 miljoen is opgebouwd uit 142 nalatenschappen en legaten. De grootste nalatenschap bedroeg €1,7 miljoen. Vanaf 2017 worden nalatenschappen belast met vruchtgebruik niet meer op nihil gewaardeerd. In 2017 hebben 3 nalatenschappen belast met vruchtgebruik geleid tot een eenmalige bate van €0,8 miljoen.

5 JAARREKENING 2017

Ra2 Baten van bedrijven (x€1.000)

	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Bedrijfsgiften	601	100	135
Puzzelacties	179	200	271
	780	300	405

De baten uit Bedrijfsgiften zijn in 2017 €0,5 miljoen hoger dan begroot door giften voor het project Marker Wadden.

Ra3 Baten van loterijorganisaties

	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Nationale Postcode Loterij:			
jaarlijkse bijdrage	13.500	13.500	13.500
Marker Wadden	6.970	-	-
Droomfonds Haringvliet	-	-	4.235
Natuur toegankelijk voor iedereen	-	-	1.965
Boswachter gezocht	800	-	-
natuurloten	316	250	342
overige	25	-	-
	21.611	13.750	20.042
Vriendenloterij	813	450	792
	22.424	14.200	20.834

Deze post bestaat met name uit de bijdragen van de Nationale Postcode Loterij. In 1991 heeft Natuurmonumenten een overeenkomst voor dertig jaar met de Nationale Postcode Loterij gesloten. Hierin is vastgelegd dat de vereniging als begunstigde zal delen in de opbrengst van de loterij.

In 2017 heeft de Nationale Postcode Loterij €7,0 miljoen toegekend voor de verdere ontwikkeling van de Marker Wadden.

Ra4 Baten van subsidies van overheden (x€1.000)

	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Verwervingen van natuurterreinen	5.426	13.600	6.187
Exploitatie beheer natuurterreinen	24.634	22.700	22.185
Projecten beheer natuurterreinen	10.461	18.000	15.564
	40.521	54.300	43.936

De subsidies voor verwervingen zijn €8,2 miljoen lager dan begroot door een lager volume aan verwervingen. De hiermee samenhangende kosten zijn evenredig lager dan begroot.

De subsidies voor verwervingen en projecten hebben een incidenteel karakter, gekoppeld aan specifieke verwervingen respectievelijk projecten. De subsidies voor exploitatie beheer worden telkens toegezegd voor een periode van 6 jaar en hebben hiermee een structureel karakter.

Ra5 Baten van andere organisaties zonder winststreven

Dit betreft ontvangsten van Stichtingen en Foundations voor specifieke projecten.

Rb1 Baten als tegenprestatie voor de levering van goederen en/of diensten

	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Omzet	50	-	6
Af: kostprijs van de omzet	10 -	-	4 -
Af: directe verkoopkosten	-	-	-
Resultaat op verkopen	40	-	2
Partnerschappen	1.082	1.100	1.005
	1.122	1.100	1.007

Rb2 Overige baten (x€1.000)

	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Totaal verkoop gebouwen, quota, gronden	1.505	2.500	2.261
	1.505	2.500	2.261

De Overige baten betreffen de verkoopopbrengsten van gebouwen en terreinen die geen directe waarde of functie hebben voor het verwezenlijken van de kerndoelstellingen.

Rc Besteed aan de doelstellingen (x€1.000)

	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Rc1 Aankopen natuurgebieden	11.643	18.200	18.872
Rc2 Goed beheerder zijn	64.201	62.400	67.686
Rc3 Beweging zijn	23.357	19.500	21.868
	99.201	100.100	108.427
in % van de baten	99,7%	96,3%	104,6%
in % van de totale lasten	89,7%	88,4%	89,4%

Uitgaven voor Aankopen natuurgebieden betreffen de aankoopkosten van de natuurterreinen en de daarbij behorende opstallen.

Bestedingen aan Goed beheerder zijn betreffen het beheren, behouden en ontwikkelen van natuur- en cultuurwaarden in onze gebieden, alsmede het treffen van recreatievoorzieningen voor natuurbeleving. Hieronder vallen het jaarlijks terugkerende beheer, projectmatige kosten van inrichting, natuurontwikkeling, het groot onderhoud en restauratiewerkzaamheden.

Bestedingen aan Beweging zijn zijn kosten die verband houden met het ontvangen van bezoekers in onze gebieden en het communiceren met onze achterban en stakeholders. Daarnaast faciliteren we lokale communities, organiseren we streekconferenties en ondersteunen we burgerinitiatieven.

Rc1 Aankopen natuurgebieden

De kosten voor Aankopen natuurgebieden zijn lager dan begroot vanwege een lager tempo van de verwerving van de ontbrekende schakels.

Rc2 Goed beheerder zijn (x€1.000)

	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Bestedingen	80.433	77.000	83.162
Af: inkomsten terreinbeheer	16.232 -	14.600 -	15.476 -
	64.201	62.400	67.686

De bestedingen aan Goed beheerder zijn zijn hoger dan begroot. Enerzijds zijn de bestedingen aan het project Marker Wadden hoger dan begroot omdat bij het opstellen van de begroting geen rekening gehouden is met een extra bijdrage van de Nationale Postcode Loterij en de extra middelen die het bestuur beschikbaar heeft gesteld uit de Reserve als bron van inkomsten. Anderzijds zijn de bestedingen aan inrichting- en herstelprojecten lager dan begroot door vertraging in de uitvoering hiervan. Het bestedingspercentage voor de doelstellingen van 99,7% is in 2017 positief beïnvloed door de bestedingen aan het project Marker Wadden. Ook in 2016 leidde de bestedingen aan het project Marker Wadden tot dit beeld.

De onderverdeling van de inkomsten terreinbeheer is als volgt:

	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Huren en pachten gebouwen	3.295	3.300	3.286
Pachtopbrengsten grond	4.285	3.600	3.755
Erfpachtopbrengsten	2.166	2.100	2.154
Verhuur vakantiewoningen	699	600	696
	10.446	9.600	9.891
Verkoop hout	2.297	2.500	1.507
Verkoop overige producten terreinbeheer	358	400	1.021
Verleende diensten voor derden	346	500	870
Overige terreinopbrengsten	2.785	1.600	2.186
	16.232	14.600	15.476

De overige terreinopbrengsten bevatten o.a. verkopen zand en klei, verkoop van diverse fiets- en ruitervergunningen en pontkaartjes bij het eiland Tiengemeten, alsmede bijdragen van diverse bedrijven aan projecten. De overige terreinopbrengsten zijn fors hoger dan begroot door inkomsten uit zand- en kleiwinning.

5 JAARREKENING 2017

Rc3 Beweging zijn (x€1.000)

	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Bestedingen	24.553	20.600	22.956
Af: inkomsten excursies en vergunningen	1.196 -	1.100 -	1.088 -
	23.357	19.500	21.868

Rd Wervingskosten (x€1.000)

	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Rd1 Kosten eigen fondsenwerving	6.444	6.600	7.141
Rd2 Kosten aandeel acties derden	86	500	496
Rd3 Kosten subsidies overheden	573	800	564
	7.103	7.900	8.201
in % som van de geworven baten	7,3%	7,9%	8,2%

Onder Kosten subsidies overheden vallen de accountantskosten voor de deelverklaringen op subsidie-afrekeningen, alsmede de organisatiekosten die gepaard gaan met de subsidieverkrijging en indiening van subsidieafrekeningen.

Re1 Kosten beheer en administratie (x€1.000)

	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Verantwoord in het boekjaar	4.249	5.200	4.686
in % van de totale lasten	3,8%	4,6%	3,9%

De Kosten beheer en administratie bestaan uit de kosten van de directie en een aantal centrale stafafdelingen Financiën en Bedrijfsvoering. Natuurmonumenten volgt bij de vaststelling van deze kosten de aanbevelingen van Goede Doelen Nederland. Natuurmonumenten streeft ernaar om de Kosten beheer en administratie op 4% van de totale kosten te houden.

De Kosten beheer en administratie bevatten tevens de accountantskosten voor de controle van de jaarrekening. Hieronder volgt een specificatie van de accountantskosten. De kosten van gefactureerde projectcontroles zijn verantwoord onder Rd3 Kosten subsidies overheden.

Accountantskosten (x€1.000)

Categorie	BDO	Ernst& Young	Totaal 2017	Totaal 2016
Controle van de jaarrekening	86	-	86	80
Diverse (fiscale) adviezen en reviews	46	31	78	68
Projectcontroles	20	81	102	86
Totaal inclusief btw	152	113	265	234

Rf Saldo financiële baten en lasten

	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Interest obligaties	331	-	1.963
Interest hypotheek	608	-	313
Dividend aandelen	1.022	-	801
Interest leningen en banksaldi	73 -	-	40 -
Gerealiseerd koersresultaat	23.608	-	109
Ongerealiseerd koersresultaat	17.658 -	-	4.086
Bruto resultaat beleggingen	7.838	3.700	7.232
Kosten beleggingen	219	300	214
Totaal resultaat beleggingen	7.619	3.400	7.018

Het gerealiseerd koersresultaat van €23,6 miljoen is grotendeels veroorzaakt door verkoop van de aandelenportefeuille in 2017. Hiertegenover staat het terugnemen van de ongerealiseerde koersresultaten t/m 2016 van €21,0 miljoen. Het ongerealiseerd koersresultaat bestaat daarnaast uit €3,4 miljoen positief koersresultaat op effecten die eind 2017 nog in bezit zijn.

In de Kosten beleggingen zijn de kosten begrepen van de externe vermogensbeheerders die Natuurmonumenten heeft ingeschakeld voor het beheer van de beleggingen. Tevens vallen de kosten van onafhankelijke vermogensadviezen hieronder.

Kostenverdeelstaat naar Doelstelling, Wervingskosten en Kosten beheer en administratie (x€1.000)

	Aankopen natuurgebieden / Goed beheerder zijn	Beweging zijn	Kosten eigen fondsenwerving	Kosten aandeel acties derden	Kosten subsidies overheden	Kosten beheer en administratie	Totaal 2017	Begroting 2017	Totaal 2016
Aankopen natuurgebieden	11.643	-	-	-	-	-	11.643	18.200	18.872
Salarissen en sociale lasten	18.024	11.263	1.541	76	480	2.598	33.982	36.000	35.604
Pensioenlasten	2.227	1.392	190	9	59	321	4.199	4.500	4.399
Overige personeelskosten	2.598	1.501	249	-	4	271	4.624	4.300	5.142
Uitbesteed werk	47.777	7.295	3.892	-	17	702	59.683	51.400	60.340
Materiaalverbruik, kantoor- en administratiekosten	5.131	1.001	221	-	7	166	6.526	7.000	8.546
Afschrijvingskosten	2.805	1.135	218	-	4	34	4.196	3.700	3.126
Verzekeringen, financiële kosten, belastingen	739	149	121	-	1	102	1.112	2.200	1.037
Overige kosten	1.133	817	11	-	-	54	2.016	1.600	812
Totale lasten	92.076	24.553	6.444	86	573	4.249	127.981	128.900	137.878
Inkomsten terreinbeheer	16.232	1.196	-	-	-	-	17.428	15.700	16.563
Totaal	75.844	23.357	6.444	86	573	4.249	110.553	113.200	121.315

In de kostenverdeelstaat zijn de lasten uitgesplitst in kostencategorieën. De basis hiervoor vormt het registreren van de kosten op kostenplaatsen. Deze kostenplaatsen zijn toegewezen aan de hoofdlijnen en de wervingskosten. De Kosten beheer en administratie bestaat uit de kosten van de directie en een aantal centrale afdelingen Financiën en Bedrijfvoering. Algemene kosten van beheereenheden en ondersteunende afdelingen worden naar rato over de hoofdlijnen en de wervingskosten verdeeld.

De totale kosten zijn €2,6 miljoen lager dan begroot en €10,7 miljoen lager dan in 2016.

De salarissen en sociale lasten, alsmede de pensioenlasten zijn lager dan begroot door een lagere personele bezetting in de 1e helft van 2017 als gevolg van de reorganisatie. Hiertegenover staan hogere kosten voor inhuur van externe medewerkers.

De kosten voor Verzekeringen, financiële kosten en belastingen zijn €1,1 miljoen lager dan begroot vanwege teruggaven van waterschapslasten over voorgaande jaren. Daarnaast zijn de kosten voor Aankopen natuurgebieden €6,6 miljoen lager dan begroot door een lager volume aan aankopen van gebieden.

Tegenover deze lager dan begrote kosten staan €8,3 miljoen hogere kosten uitbesteed werk, voornamelijk veroorzaakt door hoger dan begrote kosten voor het project Marker Wadden door aanleg van meer eilanden. Deze extra kosten zijn gedekt door de hiervoor gevormde bestemmingsreserve en bestemmingsfonds.

Ten opzichte van 2016 zijn de kosten voor Aankopen natuurterreinen €7,3 miljoen lager. Daarnaast waren er in 2016 eenmalige reorganisatiekosten en kosten voor uitgave van het Natuurboek 2016.

Eind 2017 waren er 719 medewerkers in dienst bij de vereniging (eind 2016: 688), wat neerkomt op 598 fte's (2016: 574 fte's). Gemiddeld was de personele bezetting in 2017 586 fte's groot (in 2016: 593 fte's).

Beloning bestuurders

De bestuursleden van Natuurmonumenten verrichten hun werkzaamheden onbezoldigd. Ook verstrekt Natuurmonumenten geen leningen, voorschotten of garanties aan de bestuursleden. Wel kunnen zij de gemaakte reiskosten declareren. In 2017 werd €3.360 reiskosten gedeclareerd door bestuursleden.

5 JAARREKENING 2017

5.6 Overige toelichtingen

Bezoldiging directie in 2017 (x€1.000)

Naam Functie	M.G.A.C. van den Tweel Algemeen directeur	T.J. Wams Directeur Natuurbeheer	C. Panis Directeur Financiën en Bedrijfsvoering
Dienstverband			
Aard (looptijd)	onbepaald	onbepaald	onbepaald
uren	37,00	37,00	37,00
part-time percentage	100,00	100,00	100,00
periode	01-01-2017 - 31-12-2017	01-01-2017 - 31-12-2017	01-01-2017 - 31-12-2017
Bezoldiging (x€1.000)			
Jaarinkomen			
Bruto loon/salaris	133	119	119
Vakantiegeld	11	10	10
Eindejaarsuitkering, 13e/14e mnd	-	-	-
Variabel jaarinkomen	-	-	-
Totaal jaarinkomen*	144	129	129
Belastbare vergoedingen/bijtellings	3	-	-
Pensioenlasten (wg deel)	19	21	17
Pensioencompensatie	8	6	4
	29	27	21
Overige beloningen op termijn	-	-	-
Uitkeringen beëindiging dienstverband	-	-	-
Totaal beloning 2017**	173	155	150
<i>Totaal beloning 2016**</i>	<i>170</i>	<i>153</i>	<i>147</i>
*BSD score maximum €146.000			
**WNT2 norm maximum €181.000			

Beloning leden van de directie

De directiesalarissen zijn gebaseerd op de beloningsstructuur van de rijksoverheid. De verdere uitgangspunten voor de directiesalarissen staan in de 'Adviesregeling beloning directeuren van goede doelen' opgesteld door Goede doelen Nederland (GDN) de branche-organisatie van erkende goede doelen. Het bestuur heeft op advies van de commissie voor de directie het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het beleid wordt periodiek geactualiseerd. De laatste evaluatie was in december 2017.

Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt Natuurmonumenten de Regeling beloning directeuren van goede doelen ten behoeve van besturen en raden van toezicht (zie www.goededoelennederland.nl).

Deze regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie bij Natuurmonumenten vond plaats door de commissie voor de directie van het bestuur. Dit leidde tot een zogenaamde BSD-score van 538 punten voor de algemeen directeur en 468 punten voor de andere directeuren. De voor de toetsing aan de geldende maxima relevante werkelijke jaarinkomens van de directie bedroegen voor M.G.A.C. van den Tweel €143.950, T.J. Wams €128.928 en C. Panis €128.928. De jaarinkomens bleven daarmee binnen de geldende maxima (BSD score maximum €146.000).

Het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellings, de werkgeversbijdrage pensioen en de pensioencompensatie bedroegen voor M.G.A.C. van den Tweel €173.284, T.J. Wams €155.431 en C. Panis €149.765. Deze bedragen bleven binnen het in de regeling opgenomen

maximum bedrag van €181.000 per jaar (norm WNT2). De belaste vergoedingen/bijtellings en de werkgeversbijdrage pensioen stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen.

Onkostendeclaraties directie

Voor de uitoefening van hun functie maken de leden van de directie onkosten. Er worden geen leningen, voorschotten of anderszins verstrekt. Directieleden hebben geen beschikking over leaseauto's. Uitsluitend daadwerkelijk gemaakte, zakelijke reis- en verblijfkosten die direct samenhangen met de functie-uitoefening kunnen worden gedeclareerd.

In 2017 heeft de directie de volgende onkosten gemaakt:

Onkostendeclaraties directie (x€1.000)

	Werkelijk 2017	Werkelijk 2016
Kilometervergoeding voor gebruik eigen auto	10	10
Overige reiskosten	4	1
Verblijf- en representatiekosten	5	4
Kosten opleiding en coaching	-	-
Totaal	19	15

5 JAARREKENING 2017

Overzicht van in- en uitgaande kasstromen (x€1.000)

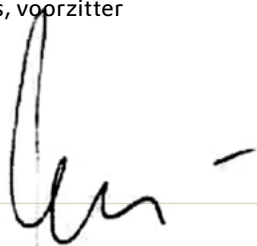
	2017		2016	
Resultaat	3,5 -		10,6 -	
Afschrijvingen	4,2		3,1	
Voorzieningen	0,8 -		1,4	
Koersresultaat	6,0 -		4,3 -	
Kasstroom uit bedrijfsoperaties		6,0 -		10,4 -
Mutatie voorraden	0,3 -		0,0	
Mutatie vorderingen	0,9		5,7	
Operationele kasstroom		0,7		5,7
Ruilgronden	0,4 -		0,7 -	
Investeringen materiële vaste activa	2,4 -		3,3 -	
Desinvesteringen materiële vaste activa	-		-	
Financiële vaste activa	0,1		0,4	
Aan en verkoop effecten	21,0		6,2	
Investeringskasstroom		18,3		2,6
Aflossing lang vreemd vermogen	1,6		0,7 -	
Aflossing kort vreemd vermogen	4,0 -		1,2	
Financieringskasstroom		2,4 -		0,5
Mutatie liquide middelen		10,6		1,6 -
Liquide middelen	16,8		27,1	
Schulden aan kredietinstellingen	7,7 -		16,3 -	
Stand liquide middelen per 1 januari		9,1		10,8
Liquide middelen	19,7		16,8	
Schulden aan kredietinstellingen	-		7,6 -	
Stand liquide middelen per 31 december		19,7		9,2
Kasstroom		10,6		1,6 -

Opmaken jaarrekening 2017

De jaarrekening is opgemaakt op 10 april 2018.

Ondertekend door:

G.J. Wijers, voorzitter

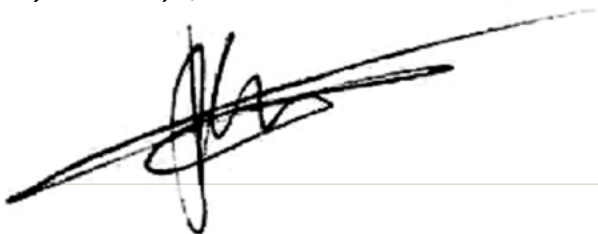
J.W. Baan, bestuurslid

S. Maas, bestuurslid

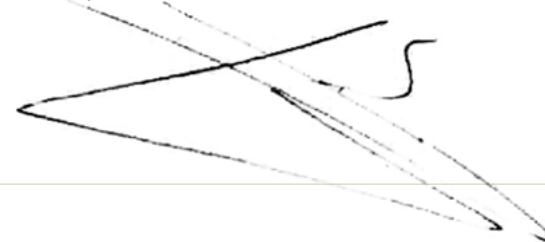
J.C. Biesmeijer, secretaris

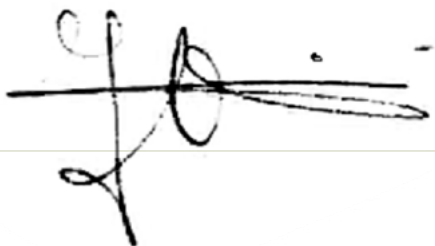
F.L.S. de Bruin, bestuurslid

F. Tibben, bestuurslid

J.W. Schuiling, penningmeester

J.P. de Graaff, bestuurslid

M.J.A. Weterings, bestuurslid

Overige gegevens 2017

Bestemming resultaat (x€1.000)

Toegevoegd/onttrokken aan	Werkelijk 2017	Begroting 2017	Werkelijk 2016
Reserve als bron van inkomsten	5.060	2.600 -	724 -
Bestemmingsreserve invoeren meerjarenplan	28 -	-	148 -
Bestemmingsreserve aankopen natuurterreinen	2.160 -	2.500 -	2.830 -
Bestemmingsreserve Marker Wadden	2.959 -	-	-
Bestemmingsreserve vruchtgebruik nalatenschappen	790	-	-
Bestemmingsfondsen	4.161 -	700 -	6.893 -
Totaal tekort	3.458 -	5.800 -	10.596 -

De bestemming van het resultaat 2017 voerde Natuurmonumenten uit conform het besluit van het bestuur. Na de mutaties in de bestemmingsfondsen en bestemmingsreserves resteert uiteindelijk een positief saldo van €5,1 miljoen dat is toegevoegd aan de Reserve als bron van inkomsten.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland te 's-Graveland gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland op 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW) en De Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende instellingen'.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2017;
- de staat van baten lasten over 2017; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen.

Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met titel 9 Boek 2 BW en De Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende instellingen'.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met titel 9 Boek 2 BW en De Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende instellingen'. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de vereniging in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vereniging te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het

bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de vereniging haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze

risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vennootschap;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen

of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Utrecht, 12 april 2018

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

w.g. R.W.A. Eradus RA

2017

BEGROTING 2018 EN FINANCIEEL MEERJARENPLAN 2019-2020

6

6 BEGROTING 2018 EN FINANCIËEL MEERJARENPLAN 2019-2020

(x€1miljoen)		2018	2019	2020
Baten:				
Ra1	Baten van particulieren	31,8	31,7	32,7
Ra2	Baten van bedrijven	0,1	-	-
Ra3	Baten van loterijorganisaties	14,2	14,0	14,0
Ra4	Baten van subsidies van overheden	55,6	53,4	53,7
Ra5	Baten van andere organisaties zonder winststreven	0,4	0,6	0,6
	Som van de geworven baten	102,1	99,7	101,0
Rb1	Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1,6	1,5	1,6
Rb2	Overige baten	2,5	2,0	2,0
	Som van de baten	106,2	103,2	104,6
Lasten:				
Rc	Besteed aan de doelstellingen			
Rc1	Aankopen natuurgebieden	16,2	16,2	16,2
Rc2	Goed beheerder zijn	70,0	63,5	63,4
Rc3	Beweging zijn	22,1	22,2	22,7
		108,3	101,9	102,3
Rd	Wervingskosten			
Rd1	Kosten eigen fondsenwerving	7,5	7,5	7,7
Rd2	Kosten aandeel acties derden	0,1	0,1	0,1
Rd3	Kosten subsidies overheden	0,3	0,3	0,3
		7,9	7,9	8,1
Re	Beheer en administratie			
Re1	Kosten beheer en administratie	3,9	3,9	4,0
	Som van de lasten	120,1	113,7	114,4
	Saldo voor financiële baten en lasten	13,9 -	10,5 -	9,8 -
Rf	Saldo financiële baten en lasten	3,4	3,3	3,2
		10,5 -	7,2 -	6,6 -
Rg	Resultaat deelnemingen			
	Saldo van baten en lasten	10,5 -	7,2 -	6,6 -

✓ VERVOLG BEGROTING 2018 EN FINANCIËEL MEERJARENPLAN OP DE VOLGENDE PAGINA

6 FINANCIËEL MEERJARENPLAN 2018-2020

Toegevoegd/onttrokken aan	2018	2019	2020
Reserve als bron van inkomsten	2,2 -	3,9 -	3,3 -
Bestemmingsreserve invoeren meerjarenplan	-	-	-
Bestemmingsreserve aankopen natuurterreinen	2,5 -	2,5 -	2,5 -
Bestemmingsreserve Marker Wadden	5,7 -	0,8 -	0,8 -
Bestemmingsreserve vruchtgebruik nalatenschappen	-	-	-
Bestemmingsfondsen	0,1 -	-	-
Totale dekking uit fondsen en reserves	10,5 -	7,2 -	6,6 -

	2018	2019	2020
Saldo van baten en lasten	10,5 -	7,2 -	6,6 -
Dekking uit bestemmingsfondsen en -reserves	8,3 -	3,3 -	3,3 -
Saldo na onttrekking fondsen en reserves	2,2 -	3,9 -	3,3 -
Bijdrage vanuit het vermogen aan de Staat van Baten en Lasten	2,2 -	1,9 -	1,9 -
Reserve als bron van inkomsten na bijdrage uit vermogen	-	2,0 -	1,4 -

Doelstellingen

Het meerjarenplan is opgebouwd op basis van de strategie van Natuurmonumenten. In 2015 heeft een geplande herijking plaatsgevonden waarin de strategie van Natuurmonumenten is aangescherpt. 2018 is het laatste jaar van de huidige strategische koers. In 2018 zal een nieuw meerjarenplan worden ontwikkeld.

Natuurmonumenten heeft als strategische pijlers het zijn van een goed beheerder van de natuur en het zijn van een burgerbeweging. Een belangrijke uitgangspunt van de doelstellingen voor de planperiode is het op peil houden van haar achterban. Tevens is een belangrijke pijler het uitvoeren van het natuurbeheer conform de afspraken gemaakt in het SNL subsidieprogramma. Natuurmonumenten heeft daarnaast een omvangrijk projectenprogramma gepland voor de komende jaren op het gebied van natuurontwikkeling en -herstel en herbestemming van gebouwen.

Toelichting baten

De baten blijven in de planperiode redelijk stabiel. De inkomsten particulieren betreffen voornamelijk de contributie inkomsten van de leden en donateurs. De inkomsten loterijorganisaties betreffen vooral de inkomsten van de NPL. De subsidies van overheden zijn de exploitatiesubsidies, de verwervingssubsidies en de projectsubsidies.

Toelichting lasten

De lasten komen hoger uit dan de baten. Dit komt deels door dekking van specifieke lasten vanuit fondsen en reserves, maar deels ook stijging van structurele kosten in de planperiode als gevolg van prijsinflatie en CAO loonstijgingen en door een toename aan areaal, zoals de nieuwe eilanden Marker Wadden en de ENCI groeve in Maastricht.

Het totaal aan lasten is in 2018 relatief hoog door de uitvoering van het Marker Wadden project. Deze kosten worden volledig gedekt uit het bestemmingsfonds en de bestemmingsreserve Marker Wadden.

Toelichting saldo baten en lasten

Het saldo is negatief als gevolg van het benutten van bestemmingsfondsen en reserves. Dit betreffen inkomsten uit giften en subsidies die in voorgaande jaren zijn ontvangen en hier staan in latere jaren bestedingen tegenover. Tevens is een reservering gemaakt voor de aankoop van ontbrekende schakels in de natuurgebieden. Deze aankoopkosten worden ten laste van de reservering gebracht.

Na onttrekking aan fondsen en reserves is het saldo over 2018 neutraal na de begrote bijdrage vanuit het vermogen aan de staat van baten en lasten. De jaren 2019 en 2020 laten vooralsnog een negatief saldo zien, dat vooral wordt veroorzaakt door de hiervoor genoemde hogere lasten waarvoor nog dekking gevonden moet worden.

2017

BIJLAGEN

SAMENSTELLING BESTUUR EN NEVENFUNCTIES BESTUURSLEDEN

Hans Wijers, voorzitter

Econoom en voorzitter van de Raad van Commissarissen van Heineken. Zijn nevenfuncties zijn: plaatsvervangend voorzitter Board Shell, lid Raad van Commissarissen ING, lid Raad van Commissarissen HAL en voorzitter Raad van Commissarissen Concertgebouw Amsterdam.

Koos Biesmeijer, secretaris/plaatsvervangend voorzitter

Ecoloog, wetenschappelijk directeur bij Naturalis Biodiversity Center (Leiden) en hoogleraar Natuurlijk Kapitaal aan de Universiteit van Leiden.

Hanneke Schuiling, penningmeester

Econome en als directeur-generaal rijksbegroting op het ministerie van Financiën belast met de beheersing van de collectieve uitgaven, de coördinatie van het begrotingsproces van het Rijk en de kaderstelling voor de begroting en de verantwoording. Haar nevenfunctie is: lid van de Raad van Advies van het Instituut van Internal Auditors Nederland.

Jan Willem Baan, bestuurslid

Macro-econoom, hoofd van de afdeling External Management van PGGM Investments en lid van het Investment Committee van PGGM. Zijn nevenfunctie is: Special Advisor van de Noaber Foundation te Lunteren.

Frederique de Bruin, bestuurslid

Bedrijfseconome en directeur bij de investeringsfirma Indofin Group, waar zij verantwoordelijk is voor de Europese onroerendgoedportefeuille, waaronder een landelijke portefeuille en een rijksmonumentenportefeuille. Verder is zij als mede-eigenaar betrokken bij het beheer van het landgoed Jachthuis Schijf bij Rucphen (Noord-Brabant). Haar nevenfunctie is: bestuurslid Stichting Vrienden van het Sophia en Stichting Sophia Kinderziekenhuis Fonds.

Jack de Graaff, bestuurslid

Managing partner van Mensch Creative Agency. Zijn nevenfuncties zijn: lid Raad van Advies Burst Digital, voorzitter Jury Effie.

Sandra Maas, bestuurslid

Hoofd Corporate Communicatie bij Blokker Holding. Zij heeft geen nevenfunctie.

Feike Tibben, bestuurslid.

Eigenaar van adviesbureau PAGUS voor management en bestuur en van Ofyse B.V. Zijn nevenfunctie: voorzitter roeivereniging 't Diep.

Martijn Weterings, bestuurslid

Ecoloog en docent Wildlife Management bij Van Hall Larenstein en werkzaam als onderzoeker in opleiding bij Wageningen Universiteit. Zijn nevenfuncties: bestuurslid (secretaris) Stichting het Kronendak en directeur van Kwatta Ventures.

SAMENSTELLING DIRECTIE EN NEVENFUNCTIES

De directie bestaat uit algemeen directeur Marc van den Tweel, directeur Natuurbeheer Teo Wams en directeur Financiën en Bedrijfsvoering Coraline Panis. Zij hebben de volgende nevenfuncties:

Marc van den Tweel

namens Natuurmonumenten:

- bestuurslid Stichting Kasteel De Haar
- bestuurslid Goede Doelen Platform
- lid wetenschappelijke adviesraad Athena/NWO
- lid raad van advies Fort Honswijk
- ambassadeur Herdenking 100 jaar Zuiderzeewet

op persoonlijke titel:

- lid raad van toezicht van het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden (bezoldigd)

Teo Wams

namens Natuurmonumenten:

- bestuurslid Stichting Onderhoudsfonds Slot Haamstede
- lid Council Eurosite
- bestuurslid Stichting Weidegang
- bestuurslid Vereniging van Bos en Natuurterrein Eigenaren (VBNE)

op persoonlijke titel:

- lid van de adviesraad Stichting Centrum voor Landbouw en Milieu

Coraline Panis

namens Natuurmonumenten:

- lid raad van commissarissen Buitenleven Vakanties B.V.

Tenzij anders vermeld, betreft het onbezoldigde nevenfuncties.

Centraal kantoor Natuurmonumenten

Bezoekadres

Schaep en Burgh
Noordereinde 60
1243 JJ 's-Graveland

Postadres

Postbus 9955
1243 ZS 's-Graveland
T (035) 655 99 33

Ledenservice

Postbus 9911
1243 ZR 's-Graveland
T (035) 655 99 11

Naam

De Vereniging draagt de naam Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. De Vereniging kan ook naar buiten treden onder de naam vereniging Natuurmonumenten of Natuurmonumenten.

Vestigingsplaats

Zij is gevestigd te 's-Graveland. Zij is opgericht op 22 april 1905 en voor onbepaalde tijd aangegaan.

Rechtsvorm

De rechtsvorm is Vereniging.

Natuurmonumenten is dé beweging van mensen met hart voor de natuur. We willen onze fascinatie voor de natuur delen met mensen, van jong tot oud. We activeren hen om de natuur te beleven en ervan te genieten. Natuurmonumenten beschermt natuurgebieden, waardevolle landschappen en cultureel erfgoed. Overal in Nederland. Voor iedereen. Die natuur stellen we voor altijd veilig door gebieden aan te kopen, te beheren en toegankelijk te maken. Dat doen we met steun van vele Nederlanders. Omdat we houden van natuur.

Doe ook mee, want natuur laat je leven.

Natuurmonumenten voert het CBF-keurmerk voor erkende goede doelen, uitgegeven door het Centraal Bureau Fondsenwerving. Dit is een keurmerk voor adequaat toezicht op het bestuur, het beleid, de bestedingen, de fondsenwerving en de verslaglegging van Natuurmonumenten.